

Joca ZURC

John Evans, Brian Davies in Jan Wright

Body Knowledge and Control: Studies in the Sociology of Physical Education and Health

Routledge, London 2004, str. 246,

£ 24.99 (ISBN 0415306450)

“*Body Knowledge and Control*” je delo uglednih profesorjev in raziskovalcev na področju družboslovnega vidika kinezioloških znanosti. Posveča se posebnemu, sociološkemu proučevanju gibalne aktivnosti, športne vzgoje in zdravja, kar je nakazano že v podnaslovu dela. Navedeno pa je tudi glavni razlog za recenziranje te znanstvene monografije. V slovenskem prostoru je namreč sociološki vidik proučevanja športa, športne vzgoje in gibalne aktivnosti v kineziološki znanosti še precej obstransko znanstveno področje, a vendarle ob naravoslovni, biološki in biomehanski komponenti povsem enakovredna sestavina proučevanja pomena gibalnih aktivnosti za človekov razvoj in zdravje. Pričujoče delo prinaša zadnje ugotovitve najvidnejših evropskih pa tudi svetovnih strokovnjakov na tem področju. Je rezultat znanstvene naveze najvidnejših britanskih in avstralskih sociologov, kineziologov, pedagogov, zgodovinarjev ter sociologov izobraževanja in športne vzgoje.

Prispevki so razvrščeni v štiri temeljna poglavja. Prvo, uvodno, z naslovom »*Pedagogy, culture and identity*« je namenjeno predstavitvi temeljnih pojmov in glavnih idejnih izhodišč, ki se v nadaljevanju dela utemeljujejo na konkretnih primerih ter empiričnih rezultatih raziskav. Prispevke v tem poglavju so napisali glavni uredniki publikacije.

Drugo poglavje z naslovom »*The social context of physical education and health*« govori o sociološki analizi telesa in zdravja, pa tudi debelosti, identiteti in pojmovanju otroštva. Z izredno tenkočutnim dopolnjevanjem petih različnih prispevkov je prikazan lep preplet med sociološko in kineziološko znanostjo. Vsem prispevkov je skupno to, da iščejo odraz sociološkega okolja, najpogosteje interesov gospodarstva, na šolsko športno vzgojo, odnos do telesa, pojmovanje zdravja, razvoj identitete in pojmovanje otroštva. Zadnji prispevek v tem poglavju »*The body and health in policy: representations and recontextualisation*«, avtorjev Dawn Penney in Jo Harris, pa se posveča vlogi političnih odločitev o telesu in zdravju.

Tretje poglavje prinaša največ, šest, prispevkov. Namenjeno je predstavitvi konkretnih primerov, rezultatov empiričnih raziskav, o vplivu socialnega okolja na odnos do telesa in zdravja. To poglavje je najbolj aplikativno in s tega vidika, morebiti na prvi pogled tudi za bralca najbolj privlačno. Poglavje nosi naslov »*Schooling the body: pedagogies of identity*« in prikazuje rezultate opravljenih empiričnih študij, ki segajo vse od analize socioloških vzrokov v šolskem okolju za pojav anoreksije nervoze do analize spolno tipiziranih teles in telesne identitete. Lahko bi dejali, da je to osrednje poglavje znanstvene monografije, saj na najbolj jasen način predstavi nerazdružljivost treh znanstvenih disciplin, sociologije, kineziologije in pedagogike oz. izobraževanja pri raziskovanju sociologije športne vzgoje, gibalne aktivnosti in zdravja.

Četrto poglavje z naslovom »*Future directions: research and development in PHE*« pa je namenjeno predstavitvi skupnih zaključkov ter nadaljnjih raziskav in dogajanj na tem področju. Delo zaključujeta stvarno in imensko kazalo. Uporabljena literatura pa navedena sprti, ob koncu vsakega prispevka.

“*Body Knowledge and Control*” je knjiga, posvečena proučevanju vloge in odnosa družbenega okolja zahodnega sveta do telesa, šolskega kurikulumu, športne ter zdravstvene vzgoje. Je delo, ki jasno predstavi zlorabo fenomena zdravja z namenom zaslužkov športne, kozmetične, zdravstvene in prehrabene industrije.

Zelo močno je v številnih prispevkih poudarjena vloga učitelja, njegovih stališč in odnosa do telesa pri prenosu le-teh na učenca skozi proces poučevanja. Avtorji se sprašujejo, ali je ta prenos znanja pravičen, objektivni in demokratičen ali pa gre zgolj samo še za eno in to ne zanemarljivo obliko družbene kontrole. Delo na ta način kritično izpostavlja družbene vplive na naš odnos do telesa in zdravja.

Slednje se zelo lepo razodeva tudi v poglavju z naslovom »*The discursive production of childhood, identity and health*«, avtoric Lisette Burrows in Jan Wright, ki na primeru oblikovanja pojma otroštva ponazorita vlogo družbe na oblikovani socialni konstrukt o določeni človekovi lastnosti, npr. telesu. Avtorici izpostavita in utemeljita znanstveno tezo, da je otroštvo kot razvojno obdobje nič več in nič manj kot zgolj družbeni konstrukt oz. odraz mišljenja določene družbe v določenem času. Skozi zgodovinsko analizo skušata ugotoviti, kaj pomeni termin »zdrav otrok«. Kakšen otrok je zdrav otrok? Ugotavljata, da je konstrukt otroštva, ki je lahko zelo daleč od dejanskega stanja, kaj otrok sploh je, silno močno orodje v rokah države za izvajanje nadzora državljanov prek šolskih kurikulumov in šolske politike. Zgodovinska analiza kaže, da je otroštvo samo po sebi kategorija, ki še zdaleč ni statistična in univerzalnega pomena, ampak je večinoma odraz trenutne socialne, ekonomske, politične, časovne in geografske umeščenosti. Avtorici, ki izhajata iz tega spoznanja, razlagata, da neustrezno pojmovanje otroštva vsiljuje otroku (neustrezna) pravila zdravega življenja in skrbi za svoje telo. Tako na primer družba v preveliki bojazni pred epidemijo debelosti preko medijskih hiš svari državljanke, da je potrebno že otroke usmeriti v zdravo življenje ipd. Pa vendarle raziskave kažejo, da je otrokovo občutenje zdravja in telesa drugačno od tistega, kot ga pojmujejo odrasli, starši ter drugi t.i. promotorji zdravja. Avtorici poudarjata, da je potrebno upoštevati otroke kot posameznike s svojimi značilnostmi in jih ne poimenovati za rizično skupino tistih obolenj, ki se pojavljajo pri odraslih. Otroci imajo svoja rizična obolenja, ko bodo odrasli pa se bodo pri njih bodisi pojavila ali pa tudi ne tovrstna ali pa drugačna rizična obolenja. Današnji otroci namreč niso pomanjšani današnji odrasli. So samosvoja, samostojna kategorija, s sebi lastnimi značilnostmi in zakonitostmi. Tovrstna analiza ozavešča vlogo družbe pri oblikovanju socialnega konstrukta otroštva in negativnih posledic, ki lahko izhajajo iz nje.

Vpliv družbe je na tako pomembna področja kot sta telo in identiteta izredno velik. Zato je precejšen del prispevkov, predvsem v tretjem poglavju, namenjen proučevanju vloge družbe pri oblikovanju telesne identitete in pojmovanju ženskega telesa. Značilna predstavnika tovrstne problematike sta prispevka »*Gendered bodies and physical identities*« (R. Garrett) in »*Hungry to be noticed: young women, anorexia and schooling*« (E. Rich, R. Holroyd in J. Evans). Zanimiv je predvsem slednji prispevek, ki išče vzroke za anoreksijo nervozo v socialnem okolju šolske športne vzgoje in šolskega kurikuluma. Delo predstavlja rezultate raziskave, narejene na 14-17 letnih dekletih, varovankah osrednjega britanskega centra za motnje hranjenja. Namen raziskave je bil ovrednotiti vlogo specifičnih socialnih okolij za pojav tovrstnih zdravstvenih problemov. Avtorji namreč poudarjajo, da se bolezni premalokrat proučujejo v povezavi z okoljem, v katerem so pravzaprav nastale. Rezultati te študije so pokazali, da lahko nekateri kompleksni, neposredni in negativni vplivi neformalnega in formalnega šolanja preko oblik, metod in vsebin dela onemogočajo pri mladih ženskah razvoj občutka za kompetenco, odgovornost in kontrolo ter jih usmerjajo proti motnjam hranjenja oz. resnim težavam z zdravjem.

Navedeno dopolnjuje R. Garrett, ki pravi, da je žensko telo v vsaki družbi rezultat kulturnih pravil. Zunanja podoba ženskega telesa, njene telesne sposobnosti in zmogljivosti pa so neločljivo povezane z identiteto ženske. Ženska se že od rojstva dalje uči, kako interpretirati svoje telo. Na ta način utelesi ideale določene kulture, v kateri živi. Ti ideali postanejo središče, temeljno vodilo, po katerem sodi svoje telo in telesa drugih. Navedeno vsekakor velja tudi za dečke, vendar R. Garrett meni, da so dečki v prednosti, ker so več gibalno aktivni, kar jim

pomaga, da notranjo sliko in kriterije o lastnem telesu osnujejo bolj na osnovi gibalnih sposobnosti, na katere je moč bolj vplivati kot pa na zunanji videz.

Knjiga "*Body Knowledge and Control*" je delo, ki usmeri našo pozornost, kot pravi že sam njen naslov, na znanje o telesu in njegovi vlogi pri oblikovanju konstrukta identitete ter zdravja. Na ta način znanje o telesu služi vzpostavljanju socialne hierarhije, pravil in družbene kontrole v različnih socialnih skupinah in šolah. Preko rezultatov najnovejših empiričnih študij na tem področju lahko jasno zaznamo danes prisotne ideologije v šolskem kurikulumu, kako znanje o telesu nastaja, se prenaša, prejema in uteleša skozi pouk športne in zdravstvene vzgoje. Tako pričujoče delo ne obravnava zgolj priznan vpliv formalnega izobraževanja na otrokov intelektualni, socialni in čustveni razvoj, temveč tudi vpliv športne vzgoje in športa v šolah na oblikovanje posameznikove identitete in telesne samopodobe. V duhu »kritične sociologije« delo v vsakem posameznem poglavju postavlja neposredna, tudi nekoliko neprijetna, predvsem pa izzivalna vprašanja o današnji pravovernosti o telesu in zdravju kot odrazu ekonomskih interesov in kulturnih usmeritev.

Zaključimo lahko, da je obravnavana znanstvena monografija poizkus proučevanja povezav med izobraževanjem, telesno kulturo, identiteto ter zdravjem. Sprašuje se, kako je proces šolanja, nekoč in danes, vpleten v socialni konstrukt in kontrolo telesa, identitete, telesnega počutja in zdravja. S tega vidika bo prav gotovo zanimiva za vse, katerih interes se kakor koli dotika enega izmed obravnavanih področij ter na ta način strokovno ali raziskovalno prispevajo k razvoju tudi družboslovnega vidika kinezioloških znanosti – znanosti o gibalni aktivnosti in športu s sociološke, antropološke, psihološke ali pedagoške obravnave.